

ВИДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Методологія науки [1, С. 258] це одна із форм самопізнання та самоусвідомлення науки. В Україні складаються принципово нові економічні відносини, які вимагають від дослідників оцінки рівня забезпеченості існуючою методологічною базою економічного аналізу.

Одним із питань, які необхідно вирішити, є забезпечення узгодження термінології, категорійного апарату економічного аналізу. Як показують дослідження, найбільше розбіжностей помітно у визначенні і класифікації видів, форм і напрямків економічного аналізу.

Класифікації видів економічного аналізу приділяли увагу практично всі видатні аналітики України та Радянського Союзу. Характерною рисою цих класифікацій є значна кількість ознак. Це не дивно, враховуючи те, що аналіз використовується для опрацювання різних за змістом та формою масивів інформації.

При формуванні сучасної методологічної бази економічного аналізу, і в тому числі класифікації його видів, на нашу думку, ми повинні враховувати такі принципові засади:

1. Беззаперечне використання вітчизняних класифікацій видів аналізу на основі функціонального підходу (тобто оцінки потреб споживачів та вигоди від проведення того чи іншого виду аналізу).

2. Необхідність уніфікації інформаційного забезпечення управлінських рішень у зв'язку з інтеграцією України у світову економічну систему.

3. Подолання інерційності управлінської сфери вітчизняної економіки.

4. Використання позитивних надбань з розвитку методології економічного аналізу, що склалися в країнах з ринковою економікою не одне десятиліття і логічно вписуються в існуючі соціально-економічні відносини і, в кінцевому підсумку, слугують отриманню економічних вигод в ринковій економіці. Тим більше, що необхідне теоретичне і практичне підґрунтя для цього у нас є — це задекларовані Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Перед порівнянням і класифікацією точок зору вчених-економістів потрібно визначитися, про який саме економічний аналіз йтиме мова.

Так, Кемпбел Р. Макконнелл та Стенлі Л. Брю [3, С.12] вважають, що існує два рівні аналізу, на основі яких економіст може вивести закони, що пояснюють економічну поведінку:

- один рівень аналізу — макроекономіка;
- другий рівень аналізу — мікроекономіка.

Предметом макроекономіки є аналіз сукупних економічних показників, характерних для національної економіки в цілому.

Мікроекономіка, за визначенням Роберта С. Піндайка та Данієла Л. Рубінфельда, аналізує поведінку окремих економічних одиниць: споживачів, працівників, інвесторів, компаній.

Однак, як зазначає більшість економістів, в останні роки відбувається розмивання меж між цими рівнями, що пояснюється розширенням інтересів окремих сегментів цих рівнів та ускладненням інфраструктури ринку.

Крім того, слід вирізняти два підходи в аналізі обох цих рівнів: науковий та практичний (прикладний).

Схематично вищенаведене представлено на рис.

Темпи еволюції підходів до аналізу економіки на мікро- та макрорівні останнім часом в Україні значно зросли, що пояснюється необхідністю забезпечення ефективних управлінських рішень стосовно політичних, соціальних та економічних проблем.

Пізнання категорійного апарату науки неможливе без філософського розуміння суті об'єктів дослідження.

Рис. Класифікація рівнів та підходів до аналізу економіки

Вид — це категорія, що характеризує відносини між класами (обсягами понять). Згідно з цим визначенням обсяг понять X є

видом обсягу понять Y , якщо він $[X]$ має всі властивості Y , але також має і певні специфічні властивості, притаманні кожній одиниці обсягу понять X . Якщо інтерпретувати це визначення до економічного аналізу, то вид економічного аналізу — це впорядкована сукупність елементів понять, методичних прийомів, підходів до вивчення економічних явищ та процесів, що характерні для економічного аналізу як науки в цілому, а також мають специфічні властивості, притаманні тільки цій сукупності.

Вивчення праць вітчизняних економістів за період 1971—2001 рр. дозволило за принципом суттєвості виділити такі найважливіші класифікаційні ознаки економічного аналізу: за часовою формою; за просторовою формою; за змістом аналізу; за періодичністю; за видами завдань; за суб'єктами аналізу; за методом вивчення; за ступенем механізації, автоматизації аналітичного процесу; за обсягом (глибиною) досліджень.

Однак недоліком ряду досліджених класифікацій є те, що в них не розрізняються види і форми економічного аналізу, що, з точки зору філософії методологічного дослідження, є некоректним.

Форма [6, С. 414] — це спосіб існування та виразу впорядкованої сукупності елементів та процесів, що утворюють предмет чи явище. Крім того, у філософському розумінні формою є внутрішня організація змісту предмету чи явища. Таким чином, форма економічного аналізу — це спосіб вираження видів економічного аналізу. Слід відмітити, що в основі взаємозв'язку видів і форм економічного аналізу лежить модульний принцип. Набір форм економічного аналізу відбувається за ознаками, що необхідні суб'єкту економічного аналізу для прийняття рішень на відповідній стадії процесу управління як за принципом послідовності, так і паралелізму.

Так, наприклад, аналіз, що здійснюється власником, або, згідно з принципом делегування повноважень, фахівцем, може проводитися в документарній або бездокументарній формі; у повному обсязі або частково; як попередній, оперативний, послідовний та/або стратегічний; в розрізі окремих структурних підрозділів та/або підприємства в цілому; з врахуванням або неврахуванням рівня ризиків (зовнішніх та внутрішніх) тощо.

Більшість дослідників вважає, що пріоритетними напрямками розвитку теорії та практики аналізу на мікрорівні в умовах ринкової економіки в Україні повинні бути внутрішній та зовнішній аналіз. Саме ці два види економічного аналізу визначають організаційні та економічні аспекти подальшого дослідження. Такий

поділ є традиційним для всіх ринково-орієнтованих країн. В залежності від того, якого виду економічного аналізу потребує користувач, його мотивації, очікуваних вигод від результатів аналізу, використовується відповідна інформаційна база. Як правило, зовнішній аналіз — це фінансовий, маркетинговий та/або інвестиційний аналіз будь-якої галузевої приналежності. Це пояснюється багатоваріантністю як самих управлінських систем, об'єктів дослідження, так і завдань фінансової політики суб'єктів аналізу.

Удосконалення класифікації підходів, видів та форм економічного аналізу є важливим напрямком дослідження, оскільки дозволяє: сформувати чітку структурну побудову методологічного апарату науки, систематизувати теоретичні напрацювання за цим напрямком, визначити тенденції в підходах, що склалися історично.

Зміни в методології, методиці та організації економічного аналізу за умов трансформації економіки повинні знайти своє відображення у трансформованому курсі «Економічний аналіз діяльності підприємства», про що було справедливо відмічено у науковій доповіді А.Ф. Павленка та М. Г. Чумаченка [7]. Крім того, враховуючи аналітичну спрямованість багатьох навчальних дисциплін, що включені до ОПП вищої освіти за професійним спрямуванням бакалавра, спеціаліста та магістра з економіки та підприємництва (управлінський облік, фінансовий облік, фінанси, фінансовий менеджмент, економіка підприємства тощо), а також зростання ролі економічного аналізу в процесі прийняття управлінських рішень пропонуємо змінити назву спеціальності на «Облік, аналіз і аудит».

Література

1. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. — 6-е изд., перераб. и доп. — М.: Политиздат. 1991. — 560 с.
2. Піндайк Роберт С., Рубінфельд Деніел Л. Мікроекономіка / Пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський. — К.: Основи, 1996. — 646 с.
3. Кемпбел Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Частина 2. Мікроекономіка. Тринадцяте видання / Пер. з англ. — Львів: Просвіта, 1999. — 652 с.
4. Павленко А. Ф., Чумаченко М. Г. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»: Наук. доповідь. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 74.